

DE CONSERVANDA

Porro chonion, quod in embori locū
substituimus, ... diminu-
tium est, & significat infundibulum.

De raucedine uocis. Cap. LXXXI

N Vx, oleum, frigus capitisque,
anguillaque, potus,
Ac pomum crudum faciunt homi-
nem fore raucum.

Sex causæ raucedinis hic recensentur.

Prima, Nux: ea enim cum vehemen-
ter exiccet, vocem exasperat gruumque
langoribus similem efficit.

Secunda, Oleum & maxime quidem,
quod ex immitaturis olivis exprimitur. Hu-
ius, n. glutinosa quædam pars dum in o-
re continetur, ad asperam delabitur ar-
teriam, ipsamque diutulè inherendo strin-
git & exasperat. Omne præterea oleum
in biliosis corporibus præptè accenditur
quare vocalè æpe arteriam ipsis exasper-
rat, raucedinemque parit. Quod oleo attri-
buitur hoc in loco, id ipsum etiam de ca-
ryno, quod è nucibus conficitur in glan-
dibus intelligi potest.

Tertia, frigus capitis: Ipsum enim
caput comprimit ac stringit: quo fit,
ut humores, qui sunt in cerebro, deor-
sum ad asperam arteriam defluant, eam
que immodicè humectando raucedinē
excitent.

Quarta, anguilla: De ea satis su-
pra

pra capite trigessimoprmo, dictum est.

Quinta, potus nimius, s. & maximè q. dem, si instante nocte, atq; hora somni exhibeatur. Asperā. n. arteriè immodicè rigat & humectat; q̄ ex medicorū oīum sententia potissima raucitatis causa est.

Sexta, pomum crudū: quo nomine q. libet fructus crudi intelligendi hoc in loco ueniunt. Quatenus. n. crudi existunt, phlegmatis generant multitudinem.

Quod si immaturi, præterea ac styptici fuerint, fauces exasperāt, raucedinemq; pariunt. Plures causas raucitatis enumerat Auicē. 10. 3. Trac. c. cap. 1.

Rheumatis remedia. Cap. LXXXII.

Ieiunia, vigila, caleas dape, tuq; labora,

Inspira calidum, modicum bibe cō prime flatum.

Hæc bene tu serua, si uis depellere rheuma.

Si fluat ad pectus, dicatur rheuma catarrhus:

Si ad fauces, branchos, si ad nareis esto coryza.

Hic septem enumerantur rheumatis remedia.

PRIMUM. fames siue ieiunium per hoc

DE CONSERVANDA

hoc. n. ipsius cōsumitur materia. Fames enim vt aphor. 59. lib. 7. Hippocrates adferit, corpora exiccat. Et hoc quidem ex accidenti Nam cū fameſcimus, si in fame perseueremus, naturalis calor, qui nunq̃ cessat, pabulo, in quod agat, destitutis, carniū humiditatem exiccat. Quare rheumatis quoque materiam concoquendo ac dissuando consumit.

Secundum, vigilæ, quæ & in se sanē cū totum corporis habitum quemadmodum li 7. c. 6. metho. med. & cōment. 28 li. aph. Gal. testatur sufficienter exiccent rheumatis ēt causam nēpe cerebri humiditates necessario cōsumunt, vaporūq; copiā ad caput trāsmitti phibēt.

Tertium, cibi calidi: præsertim si à frigida materia reuma initiū duxerit. Eam em̃ cibi calidi cōcoquunt ac maturant.

Quartum, labor. Hic. n. sicuti lib. 2. de dieta Hipp. adferit, suapte natura superflua demit. Cuius deinde hāc adfert causam: nēpe qđ corpus siccet. Corpora. n. laborantiū calefiunt, quibus calefactis attenuatur & depurgatur id quod in ipsis superfluum est, sed reuera hoc, est, quia calor ille exiccat.

Quintum, calidi aeris inspiratio. Et maximè quidem si ex frigida materia sit rheuma. Ea nanque per calidi aeris attractionem incalescit ac maturatur.

Sextum, moderatio potus. Nā & hæc corpora,

Torpora. perinde ac flames, excitat, adeoque rheumatis materiam maturando dissipataque consumit.

Septimum, cohibitio, siue retentio spiritus. Ea frigido potissimum auxiliatur catarrho. frigefactas namque pectoris particulas, Aetio lib. 8. cap. 54. test. calfacit, materiamque catarrhi pituitosam ac frigidam concoquit, dispergit atque consumit. Gal. lib. 3. ca. 3. de sanitate tuen. τοῦ πνεύματος κατοχή καὶ κατὰ ἄνθρωπον dicitur. His amplius oportet ut is qui catarrhū patitur, caput suum moderato calore continenter foueat, & à frigore, Boreali praesertim, tueatur. & maxime quod post diutinos Austri flatus. Siquidem caput, ut comen. 12. lib. 3. apho. Galenus scriptum reliquit, repletum est in calida atque humida Austrina constitutione. Frigidis autem Septentrionis superueniens, ceu manus quaedam extrinseca capiens ac praeuens cerebrū, ueluti spongiā quandam exprimit illam quae in ipso continetur humiditatem. Haec utro delata alias ad aliū locum, ex ijs qui faciles sunt ad patientium, multos generat morbos. Minimè tamen sub dio solaribus radijs nudum exponendum est, neque ad luculentū ignē diutius commorando excalfaciendum. Eo namque modo rheumata augentur. Multam quoque ciborum ingestionem, praesertim uaporosorū, ac uini potum
S fugiat;

DE CONSERVANDA

fugiat: imò uerò quoad fieri pōt, famē ac sitim toleret. Caueat et à potu aquæ glacialis ac niualis. Præterea supinum cubitum vitet, ne peccans humor in posteriorē partē & dorsālē medullā deferatur. Ea. n. pars quum manifesto careat meatu, quo materia excernatur, periculū est, ne ad neruos penetrans conuulsio nē aut paralyfin generet. Somnum item fugiat diurnum, quātumq; pōt uigilet, quoniam est radix curæ. Hæc ferè Rhazes lib. 9. c. 14. ad Almanso. & Auice. 5. 3. tract. 1. cap. 13.

Vltimi duo uersus differentiā inter catarrhum, branchon. & coryzam conti-
nēt. Rheuma aut nomen est generale ad quēlibet materiæ defluxū apotoureo, quod est fluo. Eius species, siue membra sunt catarrhus, branchus, & coryza, de quibus supra cap. 3.

Porro rheumatis generatio imbrum generationi similis est, quæ admodū li. 2. de partibus animalium cap. 7. Aristot. docet. Cum. n. ex terra vapor exhalat, affectq; in suplime à calore, ubi supernum aerē subierit frigidū, consistit: denuo in aquā pp refrigerationem cōuertitur, atq; in terrā defluit. Fluxiones et sic ex capite oriuntur in iis corporibus, quibus cerebrū frigidus est q̄ temperamentū modicum postulet. Cum. n. alimentū per uenas sursum respirat, ubi excrementū ob-

eius loci vim refrigeratum est, fluxiones
pituitæ, sanieiq; mouet. Hactenus Arist.

De curatione fistulæ. Cap. LXXXIII.

Auripigmentum, sulphur mi-
scere memento.

His decet apponi calcem, coniun-
ge saponi,

Quatuor hæc misce, commixtis
quatuor istis

Fistula curatur, quater ex his si re-
pleatur.

Medicamentum hoc in loco pro fistu-
læ curatione describitur longè optimū,
quod, vt præter quotidianam experiētiā
recentiorem ferè omnium scripta testan-
tur, neminem unquam fallit. Nempe vt
fistulis infundenda collyria, siue penicil-
la ex auripigmento, hoc est, arsenio, sul-
phure, calce, & sapone commiscean-
tur. His enim omnibus insignis quæ-
dam inest erodendi, exiccandi, discu-
tiendi, & abstergendi, & emundandi fa-
cultas: quæ ad fistulæ curationem cum-
primis necessaria est

Auripigmentum, siue arsenicum, fa-
cultatis est caustica, siue vrentis, idq; tā
combustum, quam ustiones expers. Di-
scutit, attrahit, erodit, consumit & emū-
dat. Crustas cum vehementi uredine &
violento morfu excitat. Reprimit quæ

S 2 excre-

DE CONSERVANDA

excreſcunt , & capillos euellit. Quod
verò ſublimatum eſt, cancerum , lupum,
eſthiomenon , noli me tangere , fiſtu-
lam, & oēs tales peſſimos morbos , pri-
ma die occidit, & extirpat.

Sulphur Sulphur ſubſtantia tenue eſt, calfa-
ciēdi & ipſum vim obtinet celeriter con-
coquit, attrahit, detergit , & diſcutit.

Calx. Calx omnis communiter habet fer-
uidam vim, erodit, viit , & ignium mo-
do cruſtas inducit. Calx verò in aqua
clota abſque morſu deſiccatur . ac ſi biſ-
terque, aut amplius abluta fuerit, plane
mordicitatis expers conſtituitur ac ſtre-
nuè abſque mordicitate exiccat.

Sapo. Sapo, qui Græcis etiam *αὐρύμα* di-
citur, eſt pingue illud albū, ſiue nigrum,
quo veſtes mulierculæ lauant , abſter-
gunt, & emundant. Calfacit quidem &
deſiccatur, ſed reliquis paulò remiſſius,
aptiſſimus eſt ad emolliendos tumores
in *αὐρίπυ* induratos. Q. Serenus Sam-
monicus prima longa extulit cap. 1. r.
Attrito ſapone genas purgare memento.

Fiſtulas. Porro fiſtula (quæ Græcis *ὄρυζα* no-
minatur) artus oblonguſq; , & calloſus
eſt ſinus, aliquatenus indolens, affiduè
& periodicè, id eſt, ſecundùm diuerſa
tēpora, ſine lūnationes, vt vocāt, fluens.
Qui magna parte ex abſceſſibus parum
dextrè curatis oriū, ſed & ex alijs non
nunquam vlcerū generibus ac ſinubus
perperam

perperā curatis, nascit̃. Hæc aut̃ nomen
 accepit ab arundinearū fistularū trala-
 tione. Quandoquidē in eis cavit̃as quæ-
 dam deprehenditur arundinum cavit̃a-
 tibus similis. Plura Corne. Celsus lib. 5. c.
 8. Paulus Aegineta lib. 6. c. 77. Auic. 4. 4.
 tract. 4. cap. 11. & Ioannes Tagaultius li.
 3. chirurg. instit. cap. 18.

De doloribus capitis. Cap. LXXXXIII.

SI capitis dolor est ex patu, lym-
 pha bibatur,

Ex potu nimio nam febris acuta
 creatur.

Si uertex capitis, vel frons æstu tri-
 bulentur,

Tempora, fronsque simul modera-
 te sæpe fricentur,

Morella cocta necnon calidaque
 lauentur,

Istud enim credunt capitis prodes-
 se dolori.

Duo hic traduntur remedia doloris
 capitis.

Primum, si cupiã ex uini, vel alterius
 cuiuslibet liquoris inebriantis potu, do-
 lor accidat capiti. vt is potu aqua utatur
 frigida. Ea nãq; frigiditate ac crassitudi-
 ne sua impedit, ne fumi ex eiusmodi po-

DE CONSERVANDA

tu sursum euesti cerebrum petant ac ledant.

Secundum, si cupiā vertex capitis, siue frontis nimio calore æstuet, vt ei tempora & frons moderatè primū fricentur, ac calida deinde aqua decoctionis morellæ lauentur.

Porro morella, siue Maurella, vt diseretè admodum Ianus Cornarius in ca. 34. lib. 2. Marci exponit dñ solatrum. Officinis appellatum ab atrum acinorum colorem Mauros referentem: Græci στρουχον χπαιον, Latini vero. Solanum vocant hortense, Germanicè, *Nachtschaye*. Gal. *Morelle de iardin*. Notum est oībus, vtunturq; ad omnia ea, quæ refrigerari adstringiq; postulant. Pōt. n. hæc duo ordine secundo, Gal. lib. 8. cap. 144. de simplic. med. facul. teste. Folia per se trita & imposita capitis dolores sanant. Diosco. lib. 4. cap. 66.

¶ De quatuor annū temporib. C. LXXXV.

Temporis æstiuī ieiunia corpora ficcant.

Quolibet in mense & confert uomitus, quoque purgat
Humores nocuos, stomachus quos continet intus.

Ver, Autumnus, Hyems, Aestas dominantur in anno.

Tem-

Tempore vernali calidusq; aer ma-
lidusque.

Et nullum tempus melius est phle-
botomiæ.

Vsus tunc homini Veneris confert
moderatus,

Corporis & motus, ventrisque so-
lutio, sudor,

Balnea, purgentur tunc corpora
per medicinas.

Aestas more calet sicca, & noscatur
in illa.

Tunc quoque præcipue choleram
rubram dominari,

Humida, frigida fercula dentur, sit
Venus extra,

Balnea non profunt, sint raræ phle-
botomiæ,

Vtiles est requies, sit cum modera-
mine potus.

Plurima hîc versibus comprehen-
duntur.

Ac primum quidē, quod ieiunia cor-
pus per estatē ualidissimè exiccent. Ae-
stas. n. cū calida sit & sicca, necessariò
talem ēt uim, nēpe calidā ac siccam, in
corpore exercet. Cutem igitur efficit ra-

DE CONSERVANDA

riorem, poros aperit, sudoremq; elicit : Quo fit vt humoribus largè discussis à consumptis corpus vehementer exiccet, Superueniente autē insuper & ieiunio, magis oīno exareferi necesse est. Naturalis siquidem calor, vt ca. 82. ostendimus, humido destitutus cibali, in propriā agit carniū humiditatē, ipsamq; exhaurit & exiccat. Fames. n. corpora siccant.

Secundum, quod vomitus singulis, mensibus semel aut bis prouocatus, plurimū tuendæ sanitati, adferat emolumentū. Venterculum. n. a bile & pituita, cæterisq; prauis ac uitiōsis humorib. quibus grauatus fuit, exonerat. Atque hoc quidem de Hippocrates cōsilio cōstat. Nam in lib. de salubri diætā ita scriptum reliquit. Melius est, ut is qui singulis mensibus uomere consuevit, continuo biduo hoc agat, q̃ interpositis quindecim diebus, ita. n. secūsus dies prioris reliquias extrudit. Quæ quidē sententia in libro etiā, de insomniis, repetitur. Gal. quoq; lib. 5. de usu partium ca. 4. Hanc Hippocratis sniam is confirmat uerbis : Rectē igit̃ ueteres medici uomitus a cibis ī singulos menses repeti præcipiebant, alii quidem semel, alii vero bis. Oēs aut̃ hi qualitates ipsas eo casu comedendorum acres, atque absterforias deligere consulant, vt pituita oīs ē uentriculo purget̃, neq; prauo succo corpus adficiatur. De hoc

hoc non nihil etiā sup. c. 15. Cur uero arte uomitū interdū moliri oporteat, Aul. cen. 4. l. c. 13. hāc potissimū adsignat causam: Nempe qđ uētriculo à natura nihil ordinatū si quo irritate sua spēte expurgari queat: sicuti intestinis flaua bilis, qđ descēdēs ipsa facile & abstergit & emunda. Idē eodē in loco qđ plurima ēt uomitus recenset cōmoda, siquidē recte fiat, & uomens suapte natura facile ferat.

Ac primū quidem, qđ capitis grauitatē tollat: idq; maximē si ex humorum ac uaporū multitudine è uentriculo ac mēbris inferiorib. sursum uergente contracta sit: si uerò à proprio ipsius cerebri fuerit nocumento, ab eo cauendum, ut qui grauitatem augeri magis soleat.

Secundum, quod uisus aciem subtiliorē reddat: p̄sertim si uisus ob uaporū copiā è uētriculo sursum ascēdente obscuratus fuerit: alia. n. offendit potius.

Tertium, quod nauſeosam auferat ſatiētātē: humorē. n. in uētriculi spacio innatantē ac nauſeā excitantem, euacuat.

Quartum, quod illi etiā, ad cuius uentriculum flaua bilis confluens cibū corrumpit, egregiē opituletur: eam enim per superiora exturbat.

Quintum, quod stomachi subuersionem atque abominationem ex pinguiū ac dulcium alimentorum esu contractū submoueat.

S 5 Sextum

DE CONSERVANDA

S E X T V M, *ᾠσνός*, i. appeten-
tię amissionem, & corruptum ipsius ven-
triculi desiderium, quo nimirū acrida so-
lū, aut acida; aut pontica apperuntur, cu-
ret. Vomitus nanq; eiusmodi affectio-
nem causas oēs remouet: remotis verò
causis, effectus quoque tolli necesse est.

S E P T I M V M, quòd corporis ex
humorū redundantia lassitudinē conue-
niat: euacuata enim materia vires corpo-
ris omnes alleuantur & recreantur.

O C T A V V M, qđ renū ac vesicę vlce-
ribus succurrat. materiā nanq; eo cor-
ruentē ad appositam abducit partem.

N O N V M, quòd leprę auxilietur: &
maximè quidē si cum vehementi vomiti-
tuo, quale veratrum cum primis exi-
stet, eliciatur. Hoc. n. leprę materiā
eradicatu difficilē ē remotis locis sub-
ducit. Quinetiā primę cōcoctionis erra-
ta corrigit, quo fit, vt & reliquę cōcoctio-
nes absolutiores fiāt. Leprę. n. origo est
ex cōcoctoriæ facultatis corruptione.

D E C I M V M, qđ corporis colorem
ex vitioso aliquo humore deprauatum
emender: ipsum. n. a cute alio deriuat.

V N D E C I M V M, quòd epilepsiam
ex ventriculi cum cerebro sympathia
obortam curet: humorem enim, cuius
euaporatione epilepsia accidebat, ē ven-
triculo expellit.

D V O D E C I M V M, quòd ictero, illi
præfer

præsertim, qui ab obstructionib. initiū ducit, medeatur: uehementiore siquidē uomendi conamine obstructionum materiæ a locis, quos obsidebant auertunt. Ad hæc materia ēt pituitosa, q̄ eiusmodi ferè parit obstructiones, uomitu educit.

Decimumtertiū, quòd asthmatis subueniat, causam enim eius antecedentē tollit. Quin thoracem etiam ac pulmonem calfaciēdo superfluitates absumit, vnde asthma gignebatur.

Decimumquartum, quòd tremorem atque parafysin curet: harum enim passionum materiam aufert.

Decimumquintum, quòd magna & nigra ulcera in extremis partib. & impetiginem, materiam diuertendo curet.

Quamquam uerò uomitus ritè prouocatus dictorum commodorum omniū sit autor, cauendum tñ unicè erit, ne is qui ualere & senescere uolet, ut uomat quotidianū habeat, Nā eius frequentia assiduusq; usus stomachū sentit & lacunā facit oīum su p̄fluitatū. Præterea surditatem ēt inducit, uisui obest, thoracis pulmonisq; venas disrumpit, nocet dentib. & dolorib. capitis, maximè si non ex uentriculi uitio orti sint. Ceterum in eliciendo uomitu summa diligentia considerandum medico, qui ad uomendū faciles, quiq; difficiles futuri sint. Difficulter. n. uomentes, ad uomitiones non

Auic. 4.

1. ca. 14.

S 6 sunt

DE CONSERVANDA

sunt cogendi, sed per inferiora potius purgâdi. Difficulter. n. vomentibus, vbi eos ad vomendū visceris uenatū q̄ in thorace sunt ruptionis periculū imminet. Difficiles aut̄ & inepti ad vomendū sunt mediocriter carnosi, & angusto thorace præditi. Contrā verò faciles, & idonei, qui tenuēs gracilesq̄; natura sunt, & amplum obtinent thoracem. Quę singula Hippocrates lib. 4. aphorismo 6. & 7. ita scribens confirmat: Graciles, & ad vomendū faciles, per superiora purgare conuenit. Qui verò ad vomendū difficiles sunt & mediocriter carnosi, hos per inferiora purgare oportet. Tempus vomitioni aptissimum est estas, utpote in qua biliosi potissimū humores generantur, qui facile sursum feruntur, & per vomitū sine negotio eiciunt̄. Quod Hippocrates et̄ lib. 4. apho. 4. ita scribēs confirmat. Aestate quidē superiores magis ventres, hyeme aut̄ inferiores medicamentis purgare conuenit. Neq; obstat qđ Hippocrates in lib. de diætā salubri aphorismo. 13. contrarium adstruere videat̄: sex hybernīs mensib. vomere vtile esse tradēs: & Celsus lib. 1. c. 3. vomitū vtiliorē hyeme q̄ aestate esse scribat: q̄ vterq; in ijs locis de pituitę vacuatione, q̄ citra purgantia medicamenta fit, loquatur. Qñ. n. hyeme in ventriculo pituita generat̄, necesse est vt illam vomitibus

vomitib. expurgamus. Verū vniuersum corpus si purgare instituamus, estate per superiorē ventrē, hieme per inferiorem, vt est in aphorismis relatū, purgabimus. Quid multa? vniuersum corpus. estate per superiora & vomitum magis purgā dū, hyeme verō per inferiora. Pituitam verō in ventriculo tm coaceruatā hyeme, vomitu eijcere nihil prohibet, imō plurimum confert. Porro qd ex eis quæ per vomitū quouis tpe eijciuntur prædicere liceat. Hippocrates libro. 2. prognostic. aphorismo. 18. & sequentibus, & post eum in suis commentarijs Galenus, abundē docuerūt. Lege plura apud Leonhartum Fuchsinm cap. 30. methodi perueniendi ad medicinam.

Tertium ex ijs, quæ in præscriptis notantur versibus, est, quod quatuor sint anni tēpora, Ver, s. Aestas, Autumnus, & Hyems. Et inter hæc ver, licet per se sit oīs excessus plane in medio quemadmodum libro. 1. de temperamenti capite septimo Galenus testatur, respectu tamen habito ad reliqua temporā, calidum dicitur ac humidū. Hoc tēpus sanguini mittendo accommodatissimum est, siquidem æquale est, atq; adeo neq; nimis calidum, neque supra modum frigidum: vt rectissimē ab Hyppocrate libro septimo aphorismo. 54. dictum sit: Quibus sanguinem è venis detrahere confert,

DE CONSERVANDA

confert, ijs Vere sanguinē mittere prodest. Hoc item tēpore sanguis in corporibus augetur. Conuenit aut ut in uere, ad imminuendā repletionē, Venus, motus, uētris solutio, sudor, & balnea sint moderata. Hoc ē tps, ut lib. 6. aphorism. 47. Hipocrates testatur, aptum est corporis purgationi, quæ sit per medicamenta.

Quartum, q̄ æstas calfaciat atq; exiccet, ac proinde flaua bilis, quæ calida & sicca est, per ipsam in corporibus augeatur. Ad moderādam igitur *δυσπραγίαν*, quæ corporibus rōne temporis accedit, alimentis utendum est frigidis achumidis: abstinendum a Venere, & crebris balneis. Nam & hæc exiccant. Et nisi necessitas cogat, rara sit phlebotomia. Sit q̄ es & paruus motus, quies. n. humectat, motus exiccet. Potu utendum moderato, præsertim frigido: superfluam nāq; frigidi potus sumptionē, ob pororū apertionē, subita nonnunq̄ corporis infrigidatio, uel paralytis, siue laxitas membrorum, aut repentina mors consequit. De anni tēporib. plura diximus s. c. 19. & 56.

De numero ossium dentium, & uenarum in humano corpore.

Cap. LXXXVI.

Ossibus ex denis, bis centenisque nouenis,

Don.

Constat homo, denis bis denti-
bus & duodenis,

Et tercentenis decies, sex quin-
queque venis.

Traditur hoc in loco, quod in uniuersum sint ossa, dētes ac venæ humani corporis. *Ossa.* Ossa quidē fiunt è semine, cum id quod est crassissimū, à calido uirente induratur, sicut lapides coquuntur à calido uirente. Sunt autē ossa ueluti trūcus sustinens reliquum corpus. De quorum numero haud parua inter ipsos artis Medicæ scriptores dissensio est. Hic. n. ducta ea esse & nouendecim asseri iur. Ioan. Tagaultius excellentissimus nostri æui Medicus, ducēta & quadraginta sex hoc disticho complexus est.

Addde quater denis, bis centum, sena quē habebis.

Quam sis multiplici conditus osse semel.

Nonnulli. 304. constituerunt. Sed Rhazes lib. 1. cap. 2. ad Alman. 248. ea esse, Galeni authoritate probat. Cum oīa, inquit, corporis ossa numerata fuerint, prout Galenus numerauit. 258. erunt. Cui subscribit etiam vulgatissimus hic uersiculus.

Ossa ducentena, atque quater sunt & duodena.

Secundo deinde loco dicitur, homini inesse. 32. dentes, & hoc quidem in
COR-

DE CONSERVANDA

corpore bene constituto, ut quælibet maxilla, tam superior, quàm inferior, sex de eim dentiū sit capax. Quaterni primores, siue aduersi, *τομαῖς & τομικοι* Græc. nominantur, item *γελᾶστοι*, quæ inter ridendum retegantur, Latini incisores, siue incisori, quia cibū in os primò, allatum confringant & incidant, singulis tñ radicibus nituntur. Horum uero lateribus adiacet in qualibet maxilla duo acuti, canum dentibus similes (unde curodotes uocati) cinguntq; tomicos ex omni parte, quorū munus est, morfu diuidere escas, atq; eas discriminare. Simplici radice cōstat, quemadmodū incisori. Sed caninorū, qui superiores sunt, longissimas habent radices, ut ad oculorū orbem ferè pertingant, neruisq; qui labri superiores motores, ab oculorū regione per superius foramen emergunt, admodū uicini sint. Vnde fit, ut altero ex his detib. auulso, periculum nōnunq; immineat, ne parte aliqua offendantur oculi, quapropter vulgo dentes ocularij dicti. Magnum, dum nascuntur, dolorē infantulis infligūt, & si qñ defluxio a cerebro in eam gingiuae partē infederit, in quam implantantur (uel natu gradioribus) totius genæ & oculi dolorem pulfatorum non sine febre suscitant. Intimis porro dentibus atteritur cibus, ijs maxillaribus, siue molaribus nomen est indi-

inditum, Græci gomfious & mulas, siue
 mulitas vocant, quod cibos iam incisos
 & contractos a prioribus dentib. molant *Dentes*
 & comminuant: asperi. n. sunt, duri, & *molares.*
 ampli, vt incisa a tomicis, & contracta
 a caninis, in læuorem exactum terant.
 Sunt autem viginti: superius quidem de
 cem, in vtroq; latere caninorū siti, toti
 demq; inferius. Qui superiori maxillæ
 affixi sunt, triplici radice, interdum etiā
 quadruplici nituntur: alii vero duplici,
 & nonnunq̃ triplici præsertim qui duo
 ex iis aduersi & anteriores magis sunt:
 tertius. n. perraro hmoi esse reperitur.
 Postremi dentes, qui sunt oīum recon
 ditissimi, ac propemotum gingiua oper
 ti, Græcis sofionistires, quod, s. tempore
 producantur, quo sapere solemus, & op
 figonoi: id est, senotini, & crai tyres, qđ
 etatem perficiant & compleant, & nun
 cupantur. Latini simpliciter Genninos
 nominant, nonnulli dentes sensus, siue
 sapientix. Interdum ad septimum & vi
 cesimum annum latent, vnde Hippocra
 tes in libro de carnibus, sic scriptum reli
 quit. Quia & in quarto septenario den
 tes enascuntur, plerisq; hominibus duo
 qui sapientix dentes appellantur. Inter
 dum etiam ad octogesium annum, te
 ste Plinio lib. 11. c. 37. Plura Gale. in libri
 de ossib. cap. 5. & lib. 11. cap. 8. de usu par.
 Auicenna prima. 1. doct. 5. sum. 1. cap. 5.

An-

DE CONSERVANDA

Andreas Vesalius lib. 1. c. 11. de humani corp. fabric. Carolus Stephanus. li. 1. c. 11. de dissectione, Leonhartus Fuchsius parte. 1. epitomes de humani corpo. fabrica. lib. 1. cap. 14.

Tertio demum loco traditur, humanum corpus constare ex trecentis & sexaginta quinque venis. Cuius rei certitudo ex anatomia petenda est.

De quatuor humoribus humani corporis.
Cap. LXXXVII.

Quatuor humores in humano corpore constant, Sanguis cum cholera, phlegma, melancholia.

Terra melancholicis, Aqua conferatur pituitae,

Aer Sanguinis, ignea vis Cholerae.

Hic de humoribus, qui ad humani corporis constitutionem necessario concurrunt, cum primis agitur. Sunt autem ii numero quatuor: sanguis scilicet, pituita siue phlegma, flava bilis siue cholera, & atra bilis, siue melancholia.

Deinde ostenditur, quod nam eorum sit temperamentum, & quomodo singulis elementis respondeant. Melancholia frigida ac sicca est, & terrae responderet.

Pituita

Pituita frigida & humida existit, & aquæ comparatur. Sanguis calidus est atque humidus, & confertur aeri. Flauabilis calida ac sicca existit, & igni respondet. Quod sanè uulgatis hisce uersiculis maiores nostri innuere etiam uoluerūt.

Humidus est sanguis, calet & uis aeris illi.

Alget phlegma, humetque, illi sic copia a qua sa est.

Sicca calet cholera, & sic igni sit similata.

Frigens sicca melancholica est, terræ adsimilata.

Sanguis omnium humorū facilè præstantissimus est: vel quod materia sit spirituum, in quibus cōsistit vita, & omnis actio, naturalis scilicet uitalis, & animalis: vel quod vitæ principis conformis existat. Est enim tēperate calidus ac humidus: vel certè quod præcipuus ipsius usus sit, ut nutriat. Ex eo enim omnes particulæ corporis, ut multis in locis testatur Galenus, nuariantur. Et, ut uerbo dicam. Sanguis naturæ thesaurus & vitæ fomes est, ut quo affatim effuso, mors subinde sequatur. Hinc sanè est, quod Moses. 17. Leuitici ita scriptum re- Sanguis.
liquerit. Anima omnis carnis in sanguine est. Significat autem Anima Hebræis vitam. Hanc cum dicit in sanguine esse, uult sanguinem vehiculum esse vitæ.

Phlegma secundum probitatis locum phlegma
sibi

DE CONSERVANDA

sibi uendicat. Hic humor, ut testis est cōment. 30. libri de natura huma. Galen. in prima ciborū mutatione generatur. Colore autē albus existit, & concoctione in sanguinē mutatur. Quapropter quū sit ueluti ex dimidio coctum nutrimentū nullum qđ pituitam expurget propriū instrum natura machinata est. Quippe in uentriculo generata pituita, q̄a ferē simul cum iis, quæ ex cibi potusq; humoribus in iecur distribuuntur, cōcocta iā sanguis euadit. Quod autem pituita in uenas fertur, aīali etiā ex usu est. Desiderat itaq; talis humor nō utiq; euacuari, sed in corpore manens alterari. Quod uero in intestinis relinquit, a bile ex iocinore in ea defluente abstersum, cōmodissimē ac celerime per sedē eiicitur, ut lib. 5. de usu part. corpo. huma. cap. 4. fufius Galenus ostendit. Porro ex cremen- tum, quod à cerebro destillat, ueluti Galenus libro 2. de natural. facul. capi. ultimo attestatur propriē non recte appellatur pituita, sed Græce *μύξα* ποικίλη, *μύξα*, Latinē Mucus.

Flaua pallidave bilis, sic a calore, qui est flauus pallidusue, appellationem accepit, simpliciterq; Græcis Galeno in libello de tumoribus præter naturam cap. 20. teste, *χολή* dicitur. Reliquias uero omnes biles cum coloris adiectione nominant. Generatur autem bilis in hæpate, ibidem-

ibidemq; cū sanguine miscet. Necessarium autem fuit, vt ab ea sanguis purgaretur, ne scilicet totius corporis color ab ea, haud secus quā in ictero, inficere tur. Hinc natura huic propriā sedem machinata est, vesicā nimirū qua iecori subest, & bilē ex eo ad se per cōuenientē meatū trahit. Visus aut bilis flauē est, vt intestina à pituitosis excrementis repurger, & abstergat. atq; eorundē excretionem adiuuet. Ad intestina autē defertur bilis per meatum duodeno insertum.

Atra bilis naturalis veluti fax ad sedimentum sanguinis est, idēdē colore, qđ nomē satis indicat, nigra. Hæc autem, si volumus exquisitē loqui, Galen. sect. 6. ephorismor. cōment. 53. attestante, nōdum atra bilis nominari debet, sed melancholicus humor. Necesse verō est ab hoc humore expurgari iecur, ideoq; instrumentū, quo ille expurgeretur, natura lienē cōdidit. Qui si minus quā oporteat, melancholicum humorē ad se trahit vt inde sanguis impurius, ita totum corpus redditur magis decolor. Vt hinc etiā perspicuum omnibus sit, eū humorem in iecore generari, à quo tādē in lienem transfertur. vsus autem atrę bilis naturalis est, Galenus lib. 5. de vsu part. huma. corpo. cap. 4. attestante, vt ventriculi actiones iuuet. Ipsa enim cūm acerba & acida sit, ventriculum inten-

DE CONSERVANDA

intendit, & in seipsum contrahit, & exquiritè comprehendere cibos cogit ac retinere, quousque plene concoquantur.

Verum enimvero cum exacta humorum cognitio vtilissima cum primis sit, & oppido quā necessaria, de ipsis latinis nonnihil dicemus.

Sanguis igitur ut cōprehensum est, humor est calidus & humidus ex tēperatio re parte ipsius chyli progenitus. Et hic quidē duplex est, iuxta neotericorum divisionem, naturalis, & non naturalis.

Naturalis, est humor calidus & humidus, substantia quidem mediocris, colore vero multum rubens, odore autem & sapore dulcis, mitis, ac benignus.

Verum non naturalis ille dī, qui ab isto nuper descripto deflexit, degeneravitq; intra tñ suā latitudinis terminos: quos si trāsgredit, nō iam sanguis, sed alius humor venit appellandus. Hoc autē (sanguinē inquā degenerare a propria sua natura) contingit dupliciter. Vno modo (ut aiunt) in se, hoc est, rōne sui, permutata propria eius substantia, citra alterius admistionē. Altero modo, per alium, seu rōne alterius. Et per se quidem adhuc bifariam, nempe, vel quā eius substantia crassior est, aut tenuior quā deat: vel quā adurit, & quod ex eo tenuius est, in flamā bilem mutatur, quod uerō crassius, in atram, idq; absque separatione.

Alte-

Alterius vero ratione sanguis fit nō naturalis, qñ alius humor illi permiscetur. Quod multifariā contingere pōt, prout scilicet variæ species bilis, pituitæ, aut melancholiæ, cū ipso sanguine misceri possunt: qui ob id multifariā a naturali etiā differt. Ac primo quidē substantia: crassior n. est, & turbidior, cum ipsi miscetur melancholia, tenuior cum flaua-bilis, aut aquositas. Secūdo, colore: pitui-tæ nanq; rōne declinat ad albedinē: fla-uæ bilis ad pallorē melancholiæ vero ad nigredinē. Tertio, odore: feter. n. cui hu-mores admisti sunt putridi, oīno uerò expers odoris est, cui crudi. Quattò, sa-pore, flauæ bilis nanq; admisione ad a-maritudinē melancholiæ ad aciditatem pituitæ verò ad insipiditatē uergit. Aui. 1. 1. doct. 4. c. 1. & Ioannes Tagaultius li. 1. institu. chirurg. c. 6.

Phleg.

Phlegma, quod Latini pituitam vo-cant, in generatione humorum sangui-nem consequitur, maiorq; eius portio est in corpore secundū sanguinem, q̄ aliorum humorum. Est autem pituita duplex, naturalis, & non naturalis. Et naturalis quidem, est humor frigi-dus & humidus, substantia crudus, co-lore uergens ad quandam albedinem; sapore vero, & (si fas sit dicere) odore ad dulcedinem. Hæc certē concoctione in sanguinem mutatur, est enim pote-state

DE CONSERVANDA

state iam sanguis . sed nondum exquisi-
tè concoctus. Est quoq; modus quidā pi-
tuitæ dulcis, quæ non existit ualde frigi-
da: imò si cū corpore conferat, pauca ad
modū frigiditatis uidebit esse particeps
sin uerò cū sanguine ac flata bile, nō mo-
do frigida, sed naturaliter ēt alba erit. Di-
citur autem dulcis, extenso nimitū hoc
nomine ad oēs sapores, qui delectationē
gustui pariunt: Alias. n. naturalis pitui-
ta *ἀπλὸς καὶ ἰσχυρὸς*, id est, qualita-
tis expers, insipida, & aquosa, hoc est, a-
quæ saporis ualde assimilis est. Huic natu-
ra, ut dictum est, proprium insitū, ue-
luti flauæ bili, & melancholicæ, machi-
nata nō est, sed simul cū sāguine fertur,
ut in ipsum opportuno tēpore facile cō-
mutari queat, similitudinē. n. ipsi finiti-
mam iam atq; propinquam habet. Hu-
ius quidem pituitæ duplex est necessitas
& una utilitas. Ac prior quidē necessitas
est, ut in hoc iuxta membra sit, quo fa-
cultates eorū caliditate sua naturali in
ipsa concoquenda ac distribuenda ope-
rentur, ex eaq; tempore indigentia nu-
triantur, cū proprio uidelicet alimento,
quod est sanguis mitis ac benignus, ob retē-
tionē aliquā massæ sanguineæ, destituta
fuerint: eam enim à uentriculo nonnun-
quam atque hepate ex accidenti quopiā
piam retineri contingit. Altera necessi-
tas est, ut sāguinem misceatur, ipsumq;
adeo

adeò membris phlegmaticę constitutio-
nis, siue temperaturę, quale cerebrum
cum primis existit, atque spinę medul-
la, a Galeno *νωτιαστος μυελος*, ab Arabi-
bus verò Nucha, appellata nutriendis
accōmodet. Horum nanque sanguini pi-
tuitā actu admisceri oportet iuxta men-
suram, quam materię necessitas exigit.
Vtilitas porrò eius est, vt articulos ac
mēbra, quę in continua sunt atq; iugī
motione, humectet: vt scilicet melius in-
uerti possint, q̄a vbi nō sint partes hume-
ctatę, sed siccę, difficiles sunt ad motū, &
ne per calorē, qui ex motu & collisione
p̄ficiscetur, penitus exiccetur. Nō natu-
ralis pituita, est ea, q̄ a modo descripta
degenerat, intra tñ suę latitudinis termi-
nos, quos si forsan pertranseat, non iam
amplius phlegma, pituitaue, sed alius hu-
mor bici debet. Cōtingit autē bifariā pi-
tuitā ipsam a p̄pria sua natura degenera-
re. Vno quidē modo in se, qñ, s. in p̄pria
sui ipsius substātia, citra alterius admi-
stionem permutatur. Quod sanē multi-
fariam contingit. Alia. n. iuxta sensus iu-
diciū in substātia, hoc est crassitie ac te-
nuitate partium suarū diuersa apparet;
eoq; à similitudine mucilaginis, quę ē
seminibus quibusdā extrahitur, mucci-
faginosa dicitur. Alia in substātia secun-
dū sensus indicium æqualis apparet, cū
reuera tū in partibus suis sit diuersa;

T eaq;

DE CONSERVANDA

eaq; pituita est cruda: q̄ in ventriculo po-
 tissimū atq; intestinis colligit̄. Ac illā
 q̄ dē quē in vētriculo residet, Hippocra-
 tes in lib. de salubri dieta, singulis men-
 sibus bis vomitu expellere p̄cipit. Ad al-
 terius verō excretionē, quā in intestinis
 cōgerēt, à natura constitutū est, ut flaua
 bilis ē vesicula fellis, quæ *χολιδέχορ* Gre-
 cis dicitur, ad ieiuniū, reliquaq; inferio-
 ra intestina deferat, eaq; à pituitosis ex-
 cremētis repurget, & abstergat, ipsorūq;
 expulsionē iuuēt. Hæc eadē interim in
 uenis quoq; senū p̄fertim, ob concocto-
 rie facultatis imbecillitatē, coaceruat,
 ibidēq; diutius herendo augetur ac cras-
 sescit: Cuius molestiā cū vltterius natura
 nō ferat, ipsamq; p̄ ordinarios meatus
 expellere nequeat, facit ē possibilib. q̄
 melius est, repellitq; à corde ac reliquis
 internis mēbris nobilioribus ad exte-
 ra, eaq; ignobilia, & p̄cipuē ad tibia: .
 quo naturaliter alioquin ob gravitatē
 suā tendit. Ea; cā tibiæ fenum infantē
 nōnunq̄, adeoq; in tumore attolluntur,
 ut p̄f̄q; digitus fossulam represententi:
 & maximē q̄ dē appropinquante nocte.
 Idē euenire nōnunq̄ pinguib; etiā atq;
 obesis solet, quiq; humidioribus oble-
 ctant alimentis. Aha pituita tenuis val-
 dē est, & aquosa, aque nimirū paululum
 admodū densate similitudinē quandā
 præferens. Qualis q̄ dē in saluiis haud

ratio

rarò ac spūtis illorū uisitur, q̄ cibos mi-
nus bellè conficiūt, quiq; largius bibūt.
Consuevit ēt in coryzē principio à ce-
rebro in nares destillare. Hęc eadē p̄ de
coctionē indurata pituita euadit crassa
aut mucilaginosā. Pituita alia crassa
admodū est & alba: cuius q̄dē quod te-
nuerat ob diurniorē in iuncturis morā,
euauit: crassum verò inspissatū ac con-
glutinatū māsī, ceu lapis q̄ spiam. Hinc
nodosa generatur podagra, morbus, vt
Ouidius testatur, ferè incurabilis. Sic. n.
lib. 1. de Ponto elegia 4. de illa cecinit.

*Tollere nodosam nescit medicina poda-
gram.*

Alia verò pituita densa & crassa est,
colore, & lentore, pondereq; fuso ac li-
quifac̄o vitro similis: quę ob id passim
etiā apud rei medicę scriptores vitrea
appellatur. De qua copiose admodum
Galenus lib. 2. cap. 7. de sanita. tuenda, &
lib. 1. cap. 8. de Sympto. causis, & lib. 2.
cap. 6. de different. febr. & libro 2. cap.
5. de locis affect. & lib. 12. capite. 8. me-
thodi med. Altero modo pituita efficit̄
non naturalis, per admissionē. Quando
scilicet alius quispiam humor illi ex-
trinfecus accedit, uerbi gratia, vel san-
guis vel bilis flaua, aut atra. Si sanguis
pituitę permisceatur, hęc dulcis effici-
tur, siuntq; ex ea, sicuti in libro de mul-
titudine cap. 17. Galenus testatur, som-

T 2

nolen-

DE CONSERVANDA

adlenti. Si crudi humores, insipia & aquosa: quæ pp infirmam concoctionem in corporibus redundans cibi fastidium parit, perindeq; ac dulcis pituita aperte somnulosos facit. Si flaua bilis, salsa: hæc mordacior certe, sicciorq; ac leuior cæteris pituitatæ generibus inuenitur: nam flaua quoque bilis mordax, sicca, & leuis est, Quæ quidē ex sapore sputi facile iudicari pōt, & in corporib. intemperantium, qui fortia uina bibunt, & falsis vescuntur cibis, nascitur copiosius, ac inde pñciosi oriunt catharri, Lōgiori tpe in ventriculo residēs intolerabilē nonnū quam excitat sitim. Diutius verò huc illuc p intestina discurrens, ipsa exulcerat, dysenteriāq; generat & tenasimon. Si melancholia pituitæ permisceatur, ea acida efficitur, sæpiusq; imbecillo ventriculo, q̃ in aliis corporis partib. reperitur, melancholia.n. naturalis, defertur ad os uentriculi, ut coctionem eius adiuuet, famē quæ ac naturalem appetentiam inuitet. Ea igit subsidendo nonnūq̃ pituitæ miscet, ipsamq; reddit acidā. Quæ ex acido certē ructu iudicari facile pōt, fiuntque ex ea corporibus redundante famelici. Quinēt pituita p se nonnūq̃ in uentriculo ex chylo acida efficit, citra alterius humoris admixtionē; nēpe a debili calore p modū ebullitionis. Ea pituitosus ac cidit frequentius, non siccus ac dulcibus fructuum

fructuū quorundā succis solet. Primum enim illi feruent atq; ebulliunt, deinde acescunt. Postremo vero pituita quādā melancholiæ ponticæ admistione, pontica ēt efficitur, minus sape tñ ob eius melancholiæ raritatē inueniūt. Talis autē melancholia oriūt qñq; ex vehementi infrigatione, qua nimirum humiditas eius (cū nullus accedat calor, neq; debilis, quo ebulliens in acorem vertatur: neque fortis, qui coquendo in sanguinē mutet) congelascit, & ad terream nonnihil essentiam inalteratur.

Bilis, quæ xoli Græcis dicitur, vulgo *Bilis*, aut Cholera, est humor calidus, & siccus, ex tenuiori & calidiori parte chyli, vel ex sanguine tenui & feruente procreatus. Hæc quoq; duplex est, naturalis. sc. & non naturalis. Naturalis, est humor calidus & siccus potestate: substantia quidē tenuis, colore vero flauus, aut ruber, declinās ad quandā citrinitatē, seu flauitatē: sapore vero exactē amarus, non autem acutus, siue acris, vt quidā malè affirmarunt. Hæc quidem in hepate generata, in duas statim distribuitur partes. Vna cum sanguine ad venas defertur, altera ad vesiculam fellis transmittitur. Quæ quidem cum sanguine defertur, necessitatis & iunamenti causa cum eo transit. Necessitatis quidem, vt sanguini permisceatur pro nutritione membri,

T 3 in

DE CONSERVANDA

in cuius temperatura conuenientē flauæ bilis partē esse oportet iuxta mēsurā, quā materiæ necessitas requirit. Galen. lib. 5. de vsu part. human. corp. cap. 7. de pulmone. Iuuamenti verò ut sanguinē, quo cōmodius p̄ angustos venarū meatus ad nutriendū penetret, subtiliorem reddat. Quæ vero de ea colata ad cystin fellis transit, ob necessitatē itidē ac vilitatem eo transmittitur. Necessitas autē vel est rōne totius corporis, nēpe vt ipsū a pituitosis ac biliosis excrementis repurget & abstergat: uel unius cuiusdam mēbris, vt nimirum vasa fellis nutriant. Vtilitatis uero duo sunt iuuamēta, vnum, vt intestina ab inhærentibus fœcibus & viscoso phlegmate abluat & expurget: alterum, vt intestina & animusculos punget atq; irritet ad excernēdū, qđ ipsis nō xiū inest. Propterea, qñ porus, q̄ a vesica fellis ad intestina prēdit, obstructus est: male hñt intestina in expulsionē excrementorum, & colica sæpe accidit passio.

Non naturalis vero bilis dī, quæ à p̄dicto humore verē bilioso degenerauit, intra terminos tñ suæ latitudinis continetur, quos si egrediatur, nō iam bilis, sed alius humor reputabitur. Hoc autē (bilem inquā egredi limites suæ latitudinis) contingit bifariā: vno modo (ve sic dicatur) per se & in se. Altero modo per admistionem. Per admistionē quidem

dem bilis efficitur nō naturalis, seu præter naturā, cū alius humor illi extrinsecus accedit. Et hoc qdē fit multifariā. Alia n. est, cui pituita admiscetur: quæ, quod frequentius generari soleat, nota & famosa, siue maioris famæ uulgo appellatur: hinc sæpe tertiana notha oritur. Alia uerò est, cui melancholia admiscetur, & dicitur minoris famæ. Bilis autem, siue cholera maioris famæ duplex est, citrina & uitellina. Qñ. n. bilis naturalis cū pituita tenui & aqua miscetur, appellat bilis citrina: qñ uerò cum crassa pituita miscetur, uitellina bilis appellari solet, qđ ouorū uitellis, tum colore, tum crassitudine fit similis. Et hæc quidē uitellina rursum duplex est, sicuti uitellorum ouorū duplex est color. Quidā n. magis alijs albicant, alijs rufiores uidetur. Bilis autem quæ rufiorib. est similis, per affationē fit. Minoris quoq; famæ bilis duplex. Aut. n. cholera naturalis miscetur atrabili ex bilis naturalis affatione facta, & hæc est peior, aut miscetur bilis naturalis cum humore melancholico naturali, qui in hepate cum alijs humoribus generatur, & hæc est melior; color eius ruber est, sed nō clarus, neq; floridus, imò sanguini, qui in uenis est, similior. Bilis uerò non naturalis per se, & in se, id est, secundum propriā suam substantiā alia quidem in hepate sæpius genera-

DE CONSERVANDA

tur per adustionē eius, quod tenuius in-
est in sanguine. Crassum. n. in melanco-
liā vertit. Alia verò in vētriculo ex pra-
uis alimētis nō concoctis, sed corruptis:
vel ex alijs humorib. in venis generatur.
Et hæc quidē duplex est. Vna porracea,
pressiō etiā vocant, quę porri virorem
præfert: generat ex vitellina, bñ aduri-
tur. Aduſtio. n. in cholera vitellina effi-
cit nigredinē, qua cū citrinitate mista,
generatur viriditas. Altera est erugino-
sa quę eruginis colorē imitatur, & gigni-
tur ex porracea, qñ eonſq; aduritur, do-
nec humiditas eius exiccet, & ob siccita-
tem albescat. Et hæc quę extremę q dem
male sunt; sed eruginosa peior. Auicen-
na loco supra citato, & Ioānes Tagault.

Melan- lib. j. cap. 8. Institut. chirurg. Melanco-
cholica. lia, si in vniuersum definiat humor est
frigidus, & siccus, de crassiore ipsius chi-
li portione progenitus, Hęc quoq; du-
plex est, naturalis. s. & non naturalis.

Naturalis, est boni sanguinis sex, ac
veluti limosa quædam superfluitas, hoc
est, crassior quidē sanguis, cuius color ni-
ger est, sapor verò acerbus vel acidus,
vt vomentibus eum nō raro innotescit:
hęc in hepate q dem & in massa sangui-
naria (in qua humores vniuersi continē-
tur) generata in duas statim deducitur
partes. Vna. n. cum sanguine ad venas de-
fertur, altera ad lienem trahitur. Quę
quidem

quidem cum sanguine defertur, necessi-
tatis & iuuamenti causa cum ipso tran-
sit. Neccsitas quidē, vt sanguini permī-
sceatur pro nutritione membrorum, in
quorū temperatura conuenientē melan-
choliæ partem esse oportet iuxta men-
suram, quā materiæ neccsitas exigit, li-
cuti sunt, lien, ossa & omnia mēbra ter-
restria. Vtilitatis verò, siue iuuamenti,
vt nimis fluidam illā sanguinis tenuita-
tem cousq; restringat, firmet, ac conden-
set dum inde nutriendorum membro-
rum pars solida fiat. Requirit. n. sangui-
nis in hisce animalis particulis nutrien-
dus crassitudinem quandam.

Altera pars, nempe crassior, magisq;
terrea, quæ nō satis cōmodē a naturali
calore alterari potuit, ob neccsitatē pa-
ri modo, ac vtilitatē ad lienē seiungitur.
Neccsitas aut, vel est rōne totius corpo-
ris nēpe vt ipsum a melancholica super-
fluitate expurgēt, vel vnus cuiusdā mē-
bri, nimirū vt lienē nutriat. Vtilitas ve-
rò eius est, q̄ ad os vētriculi profluens,
inuētas ibidem humiditates exprimat,
nō aliter q̄ mulierculæ lac mulgendo ē
vaccarū vberibus solent. Et huius q̄dem
vtilitatis quo sunt iuuamēta. Vnum, qđ
contrahat ventriculum ac constringat,
& cum acerba sit atque acida, non mo-
do non lædat actiones eius, sed multo
magis etiam promoueat. Nam ventri-

T s culum

DE CONSERVANDA

culū intendit ac cōtrahit in seipsum, cō-
gitq; cibos ad unguē circūplecti, ac reti-
nere quousq; fuerint cōcocti. Alterum,
qđ acredine sua cōmotionē ac corruga-
tionē in uētriculo faciat, quib. uentricu-
lus ad cibi appetitionē excitatur. Talis
aut uirtus excitata fames appellatur. Fit
enim fames propter succū melancholicū
tendentē ad os uentriculi, qui corrigan-
do partem illā facit famem, ob id igitur
succus melācholicus uti i natura fuit.
Melancholia nō naturalis est, quē à mo-
do descripta naturali degenerat, intra ta-
men limites suae latitudinis permanens:
quos si praeergeri diatur, nō iam amplius
melancholia, sed alius humor dicetur.
Eius quatuor differentiae notae cōmuniter
statuuntur, licet plures sint obscurae.

Prima est, qñ humor ipse melācho-
licis, qui naturalis dictus est, & quotidie
gignitur in corpore, dum animal sanita-
te fruitur in propria sua essentia torretur,
aduritur uel, & putrescit, fitque bilis
atra exquisita. Talis, ut lib. 14. cap. 9.
Therap. metho. & libro de atra bile. c. 3.
& cōment. 21. lib. 4. apho. Galenus ait,
ex humore atro supra modū adusto con-
flatur habetq; splendidū liquid, ueluti
bitumen & pix. Hae autē (uere uel quae
atque exquisitē atra bilis nominata) acida
est, & in terrā effusa uelut acetum fer-
uet, & ipsam fermenti ritu eleuat, cum
omni

omni animanti iniucunda, ad eò, vt ne
mures q̄dem ipsi, aut muscæ eam gusta-
uerint, nō magis q̄dem, quam copiosum
salem, in quo nuliū animans vitam per-
agit, vt mare quod mortuū appellatur
indicat. Porro tum gignitur huiusmodi
nigra bilis, cū ille veluti sanguinis limus
(quā melancholicam naturalē diximus)
diutius moratur in corpore, & neq; per
aliquē sensibilem effluxum neq; occul-
tum excernitur, verū transmutatur,
corrūpitur, & putrescit. Siquidē hic hu-
mor, vbi amplius in caluerit, aut ppter
putredinē, aut febrē inflāmantem, nigrā
efficit bilem, inquit Galenus libro. 14.
cap. 9. metho. meden. Quæ quidē frigida
est, quia terrestris, sed tamen caloris non
expers, quemadmodum & cinis, & ace-
tum apparetq; dum per aluum (vt con-
tingit aliquando dysentericis) excerni-
tur, splendidior, ac nigrior, ipso sangui-
ne crassiore, & nigriore, quem humo-
rem melancholicum appellamus. Splen-
det enim veluti mortui maris bitumen,
quo Iudaicum vocant.

Secunda species seu differentia bilis
atra nō naturalis est, quæ ex adustione
aliorum humorum nascitur, vt illa quæ
fit ex flaua bile vehementer vitiata. Quæ
etiānum tantæ est ma'itiae, vt & terram
radat, & eam, more bilis exquisitè atrā,
in altum attollat. Sed & muscæ ipsam,

T 6 non

DE CONSERVANDA

non secus, quā verā nigrā bilem refugiūt:
Si sanguis quoq; , aut pituita in corpore
vehementer in caluerint, & exurant, effi-
ciēt melancholicus humor non natu-
ralis per aduſtionē dictus, vt voluit Aui-
cēna. Verūm quæ iſtæ poſtremę ſpecies
(quę ſ. per ſanguinis. aut pituitæ aſſatio-
nē fiunt) Auicennæ mitiores ſunt. Scri-
bit aut Galenus comm. 29. libro. 3. præ-
dict. Hipp. illā bilis atræ ſpeciē, quę ex
flaua bile vehementer aſſata generatur,
deteriorem eſſe quā ea, quæ ex craſſiore
ſanguine generationem habet, qui ſubſi-
denti in dolio vini ſæculæ, aut emuræ,
hoc eſt, ſæci olei proportionē respon-
det. Hæc. n. mitior eſt, ſed potiſſimū
quoties trahit: nondum in animali mo-
rem, cum aliquo colore abundanti præ-
ter naturam. Verūm. priuſquam in ex-
actam atram bilem tranſmutetur, pri-
mò in vitellinam, ſecundò in porraceā,
tertiò in æruſinoſam tranſit.

Tertia ſpecies melancholiæ non na-
turalis eſt, quæ originem ſortitur à lapi-
doſa quadam cōcretionē, vt cū ab im-
peritis medicis vel chirurgis eryſipela-
ra, & inſlāmationes (quas Græ. phlegmo-
nas vocant) aut quiuiſ alij tumores ex na-
turalibus humorib. procreati, ad motis
extrinſecus præſidijs, nimis vehementer
refrigerantur, adſtringunturq; vel cum
iſdem tumoribus ea quæ valenter ni-
mis

mis trahunt, digeruntq; medicamenta, applicant. Tūc.n.toto, quod in eis subtilissimū erat, dissipato, id quod reliquum est (nēpe crassius) plus iusto deficcatum, lepidis duritiem cōsequetur, atq; in melancholicum humorem vertetur.

Quarta melancholiæ non naturalis differentia exurgit, quando alius humor ipsi melancholiæ naturali permiscet. Qd̄ dū fit, dulcorat, ac mitescit magis, nisi dum alterutra bilis adusta, huic commiscet. Siquidē tūc vel acescit, vel amarescit, & erosionis non modicæ particeps efficitur. Auicenna loco ante citato, & Ioā. Tagaul. lib. 1. c. 24. inst. chirurg. Plura Ioā. Bapt. Montanus. in 1. 1. do. 4. cap. 1. Auicen. & Leonhartus Fochsius c. 11. meth. perueniendi ad Medicinam.

De temperatura, siue complexione Sanguineæ. Cap. LXXXVIII.

Natura pingues isti sunt, atque iocantes.

Rumoresque nouos cupiunt audire frequenter.

Hos Venus & Bacchus, delectant fercula, risus.

Et facit hos hilares, & dulcia verba loquentes.

Omnibus

DE CONSERVANDA

Omnibus hi studijs habiles sunt,
& magis apti.

Qualibet ex causa non hos facile excitat ira

Largus, amans, hilaris, ridens, rubique coloris.

Cantans, carnosus, satis audax,
atque benignus,

Signa, quibus sanguinei tēperatura facile dignosci queat, hic recensentur.

Ad primum quidē, q̄ sanguinei sint pingues: qđ de pinguitudine propriē dicta minimē in hoc loco accipiendū est:

Ea. n. sicuti Gal. lib. 2. c. 9. de tēp. & post eū Auic. 2. 1. doc. 3. c. 3. attestant, ex habitus frigiditate gignit: sed de pinguitudine ad mediocrē corpulentie, siue carnis abundantia extensa, q̄ *εὐσπλαγ* Græci vocāt.

Siquidē rubræ carnis cum de confirmate abundantia calidæ ac humidæ, hoc est, sanguineę tēperaturæ nota est.

Quibus. n. plus est carnis rubræ, ij virtutē assimilatiuā habent potentē, & sanguine abundant, quippe, q̄ Galeno loco iam citato teste, vigeant inualescantq;

calido atq; humido, Corpulētia, inquit, siue abundantia carnis & sanguinis copia nascit:

Cū. n. calori intra debitos fines manenti boni sanguinis accedit copia, necesse est, vt corpulentia sequitur.

Idem

Idem innuere etiam his uerbis Auicenna uoluit. Corpus carnosum absq; multo adipe & pinguedine, est calidum & humidum, id est, sanguineum.

Secundum, quod sanguinei sint uel iocantes, ut qui multa iucunditate, magno quo iocandi lepore amicis ac familiaribus suis risum subinde moueant, uel lati hoc est, alacri, & erecto animo, idque maxime ob spirituum, qui ex sanguinei humoris benignitate procreantur, subtilitatem & perfectionem.

Tertium, quod facetiarum, iocosarumque fabularum, & nouarum rerum iauditione, eandem ob causam, mirifice capiantur.

Quartum, quod proni admodum sint in Venere. Nimia enim uenus ac intemperatum eius desiderium fit ob multitudinem geniturae quae ex sanguinis copia potissimum nascitur.

Quintum & sextum, quod conuiuia appetant, uino uauiter indulgeant, & cibis gaudeant optimis atque exquisitissimis, scilicet similibus, & quibus seruari possint: seruantur enim similia similibus.

Septimum, quod ridibundi sint, hoc est, facile rideant, quod Hippocratis etiam testimonio confirmatur, qui in libro de preparatione hominis ita scriptum reliquit: Quibus concessum est puriore sanguine frui, frequenter rident, & florida facie apparēt, omnes colore uenusto.

Octauum

DE CONSERVANDA

Octauum, quod hilares sint ac læto vultu: idq; ob viuidam maximè ad floridum colorem & venustatem corporis: hæc enim omnia sanguinè qui temperatus est, consequuntur.

Nonum, quod blanda plerunq; & auditu iucunda verba ab ipsorum ore profluant: quod & ipsum vtiq; ob sanguinis benignitatem euenire putandū est. *Ο αἰ γὰρ ἀιτῶν ἀνθρώπων κράσεις, τοιοῦτος καὶ αὐτῶν λόγος.*

Decimum, quod ingeniosi, hoc est, artibus quibuslibet addiscēdis idonei sint: nimirum ob vigorem & insitam ingenij ex sanguine vim, siue docilitatē. Hinc ēt Hippoc. in lib. de flatibus, ita scripsisse videtur. Opinor inter omnia quæ in corpore sunt, nihil magis ad prudentiā conferre, quàm sanguinem.

Vndecimum, quod non faciliè excarescant, præcipientesq; in iram ferantur: reprimat enim sanguinis humiditas bilis feruorem, qui *δὲν θυμὸν* efficit. Vnde eleganter sanè flauæ bilis frenum ab Auicēna. 4. 1. cap. 20. dicitur.

Postremis duobus versibus non solū etiam dictis repetuntur quædam, sed adduntur etiam alia nonnulla.

Quorum primum quidem est, quod sanguine sint largi, hoc est, liberales, benefici, & ab omni auaritia alieni.

SE

VALETVDINĒ. 219

Secundum , quòd amoribus sint dediti.

Tertium , quòd hilares sint & iucundo ac læto vultu.

Quartum, quòd ridibundi. Quæ omnia sanguinis benignitate eueniunt.

Quintum , quòd rubei sint coloris, Humor enim cuti colorē adferi , quemadmodum lib. 1. aphor. cōment. 2. Galenus adferit. Et Auicen. 2. 1. doct. 3. c. 3. Color, inquit, rubeus sanguinis multitudinem significat. Quod intelligendū maximè , de colore , qui ex rubeo & albo cū iucūdo quodā nitore cōmixtus fit, & nō qualis in facie eorū visit , qui fortia potant vīna , & in cibo salis atque acerb. vtrū specieb. nēpe rubeus fuscēdī ne quadā p̄mixtus, hic. n. leprā portēdit.

Sextum, quòd cantionibus & musicis delectentur harmoniis, quippe quæ & ipsæ , autore Theophilo Citharædo apud Athenæum lib. decimo quarto, δειπνῶν, perinde atq; sanguinis temperatior, εὐνηθίων, i. bonos ac candidos mores pariant. Μεγας γὰρ θησαυρός ἐστὶ καὶ βέλαιότης μουσικῇ ἀπασὶ τοῖς μαθητοῖς παιδευθεῖσιν, καὶ γὰρ ἡθὴ παιδεύεται, καὶ τοὺς θυμοειδείς καὶ τὰς γυνάμεις διαφοροῦς καὶ ἀπρᾶναι.

Septimum, quòd sint corpulenti.

Octauum , quòd sint audaces: idque ob sanguinis caliditatem.

Nonum ,

DE CONSERVANDA

NON V M, quod sint benigni, clementes, liberales, & benefici: ratione nimirum humoris sanguinei, qui est dulcis, mitis & benignus.

¶ De temperatura Cholericæ, siue biliosæ.
Cap. LXXXIX.

Est humor cholerae, qui competit impetuosus,
Hoc genus est hominum cupiens præcellere cunctis.

Hi leuiter discunt, multum comedunt, cito crescunt.

Inde & magnanimi sunt, largi, summa petentes.

Hirsutus, fallax irascens, prodigus, audax.

Astutus, gracilis, ficcus, croceique coloris.

Biliose temperaturæ notæ hoc in loco traduntur.

Ac primi quidem, quæ biliosi, siue cholericæ, quos *χολωας* Græci vocant, prompti admodum sint ad operationes, sed impetu animi potius quam cogitatione faciant oia. Igneum. n. habent calorem, qui impetum & agilitatem ad motiones præstat. Hinc 2. 1. doc. 3. c. 3. ita ferè ab Auicenna scribit: Cum operationes

nes

res plenè ac pfectè naturali cursu proce-
dunt, temperaturæ equalitatem indi-
cant: cū uerò ad supfluos mutant mot⁹,
caliditatis exuperantia significatur.

Secunda, q̃ ambitiosi sint & honorū
cupidi, primasque in conciliis ac confes-
sib. exuperant cathedras, adeoq; præsferri
oib. uelint: Perinde atq; ignis ipse, qui si-
ne pondere semper euolat, excelsaq; lo-
cū sibi quærit in arce. Exuperans. n. ille
calor aīos ad insolentiā plerunq; & arro-
gantiā excitat atque inflammat.

Tertia, q̃ celeris sint mentis ingenii-
que, & facile discant: ob calidam nimirum
& subtilem cerebri substantiam,
quæ formas citò ac facile suscipit. Hinc
non temerè mentis acumen & pruden-
tiam a bilioso humore proficisci, com-
men. 40. de natu. humana Galenus tradi-
dit. Lege plura de hoc apud eundem ca.
12. artis medicinalis, & Auicennam loco
aliquoties iam citato.

Quarta, q̃ edaces sint, & multiuorū:
primum. n. fortē habent calorem con-
coquentem, tum ipsi etiam plus p om-
nem cutem digeritur, & in ambientem
aerem euacuatur, quā aliis corporibus.

Quinta, q̃ citò adoleſcant, & corporis
incrementum consequantur: ualidissi-
mum enim habent calorem innatum.
hic uero oēs actiones naturales adauget.
ergo uel eam, qua corpus ad summum
incremen-

DE CONSERVANDA

incrementū (acmuu Græci uocant) p-
ducitur. Gal.commen.i4. apho.li.i.& li.
3.c.8.de simp.medica.facul.

Sexta, q̃ magnanimi sint, illatasq; in-
iurias iniquo animo ferētes a se propul-
sare statim conentur, idq; maximè ob ca-
liditatis exuperantiam. Parum enim ab
vnaquaq; re pati posse, caliditatem signi-
ficat, inquit Auicenna.

Septima, quòd largi, benefici, ac libe-
rales sint præsertim in eos, vnde hono-
res se consecuturos sperant.

Octaua, q̃ summa petant, idest, ad
summos semper dignitatum ac bonorū
gradus affectent uiam.

Nona, q̃ sint hirsuti: Calida enim &
sicca intemperies, sicut Galenus lib.2.ca.
10.de tempera.testatur.hirsuta est; verū
ea in summo. Quippe per omnem cutē
diffatur semper aliquid a calido, quod
secum etiam interim humoris non ni-
hil ad cutem affert, unde pili generētur.
Quomodo autem hæc generatio fiat, co-
prose admodum ibidem docet.

Decima, q̃ versuti, fallaces, & decepto-
res sint.

Vndecima, q̃ præcipites sint in iram,
acerbè nonnunquam vehementerq; ex-
candescant, & irascantur, ob animosæ ni-
mirum facultatis vehementiam, ma-
gnū caliditatis excessum, facilem bilis
commotionem, & caloris ī corde feruo-
rem.

rem. Lege Galenum c. 29. & 33. artis medicinalis lib. 2. c. 16. de sanita. tuend. & in lib. de causis morb. ca. 2.

Duodecima, q̄ sint prodigi, in eos potissimum, a quibus se ad summos dignitatum gradus promouendos sperant.

Decimatertia, q̄ audaces, fortes, ac animosi sint: Plurimum enim in corde caloris habent, Gal. lib. 2. c. 12. de temperament. teste.

Decimaquarta, q̄ sint astuti, & hoc sane ob flauæ bilis tum caliditatem, tum mobilitatem.

Decimaquinta, q̄ graciles, idest, macilentæ ac raræ sint corpulentia: ob exuperantem nimirum & immodicè distantem caliditatem. Hinc magna ex parte graciles sunt biliosi. Gal. comm. 6. li. 4. apho.

Decimasexta, quod sicci sint, idest, macri.

Decima septima, q̄ crocei sint coloris, idest, pallidi aut flui. Certissima enim succi animalis cognitio ex colore datur. Tanquam igitur corpus sicubi albius solito est affectum, pituitosum abundare succum indicat; sicubi pallidius aut fluius, biliosum, ita sicubi ad rubicundius quam pro natura est mutatū, sanguinis abundantia subesse significat, sicubi ad nigrius nigram superesse bilem ostendit. Ita Gal. lib. 4. cap. 7. de sanita. tuenda. Lege eundem commen. 2. lib. 1. apho.

De

DE CONSERVANDA

¶ De temperatura Phlegmatica, siue p^hlegm^{at}
tosa. Cap. XC.

Phlegma dabit vires medicas, la-
tosque breuasque.

Phlegma facit pingueis, sanguis
reddit mediocres.

Ocia non studio tradunt, sed corpo-
ra somno.

Sensus habes, tardus motus pigri-
tia somnus.

Hic somnolentus, piget, & sputami
ne plenus.

Est huic sensus hebes, pinguis, facie
color albus.

Hic recensentur notæ temperaturæ
phlegmaticæ. Prima, q^{uod} phlegmatici vi-
ribus sint infirmis ac inualidis: cū m. n.
phlegma frigidissimum ac humidissi-
mū sit omnium, quæ in animali, habent
mobilitatem caloris innati, & quæ inde
oriuntur facultates omnes, magna ex
parte obtundit ac debilitat, & occasione
quidem frigiditatis torpidum pigrum-
que corpus de naturæ actiones oēs red-
dit. Humiditatis verò ratione nervos
omnes relaxat, languidosq; facit: quo fit
ut phlegmatici, in quibus hic humor p^{re}-
ualet, in omnibus motibus voluntariis
pigritiam sentiant.

Secun-

VALETVDINE. 216

SECUNDA, quod sint lati, sed breuioris stature, ob debilitatē. n. caloris innati corpus in longū extendi nō pōt, porrigitur ergo & in latitudinē protēditur.

TERTIA, q̄ pingues sint & obesi, nimirū ob frigiditatē & humiditatem. Adeps, n. vel pinguedo superflua frigiditatis & humiditatis excessum significat, & temperaturā corporis phlegmaticā, Quicquid. n. in sanguine pingue, leue, & tenue est, id in calidioribus corporibus alimētū quoddā calido fit. in frigidioribus seruat̄. Cumq; id venæ extra se trāsmiserint, vbi in frigidas particulas incidit, quod genus mēbranę sunt, in ijs con crescit, & in adipē. siue pinguedinē conuertit: Galen. lib. 2. cap. 6. de tēpera. Sequitur deinde, sanguineos esse stature mediocris. Quicunq; n. corporū habitus & temperati natura sunt, & mediocri exercitationē vtunt̄, hos necesse est esse, id verò est, mediocri omnino corporis habitu.

QUARTA, q̄ ad ocia, quā studia propensiores sint, instrumētis nimirum veluti torpentibus ob frigiditatem. Galenus lib. 3. de sympto. causis. cap. 2.

QUINTA, quod sint somnolenti, idq; ob multā cerebri humiditatē & frigiditatem. Frigiditas tñ minorē vim ad procreandū somnū quā humiditas ob tinet. Galen. cap. 22. artis medicinal.

SEXTA

DE CONSERVANDA

Sexta, quod tardi ac hebetis sint in genij: quemadmodum enim mentis celeritas, ἀγχιον Græcis dicta, & discendi facilitas, quam εὐμαθηται iidem vocant, à caliditate & siccitate, ita eorundem hebetudo ac tarditas à contrarijs nempe à frigidityte & humiditate, exordium suscipiunt. Galenus capit. 12. 16. 18. & 22. carris medicinal.

Septima, quod tardi sint motus, & hoc frigiditytis ac humiditatis ratione, frigidi enim proprium est non movere: humidi verò relaxare.

Octava, quod sint pigri.

Nona, quod sint somnulosiores: quorum omnium causæ ex iam dictis satis constant.

Postremis duobus versibus repetuntur notæ prædictæ cum quibusdam alijs.

Prima, quod sint somnolenti.

Secunda, quod pigri ac tardi sint ad quamlibet operationem.

Tertia, quod multi sputi, frigiditytas enim improbè concoqui ac digerit. proinde multa in corpora excrementa relinquit.

Quarta, quod sensibus minimè vigeant, Galenus cap. 22. artis. medic.

Quinta, quod sint pingues.

Sexta, quod album habeant faciei colorem, de quo satis in præcedenti capite, nempe. 89.

¶ De